

In de wereld van de zeventiende-eeuwse geleerde Anathasius Kircher was niets wat het leek. Hij had een bizarre fantasie maar ook een dito achterdocht. Als iedereen anders is dan hij lijkt, kun je immers geen mens meer vertrouwen.

## De argwaan van Kircher

Toen Anathasius Kircher de kolken- de Vesuvius naderde, werd hij over- vallen door angst. Een huivering- wekkend schouwspel. Overal om hem heen, langs de wanden van de krater, schoten rookkolommen en vlammen omhoog. Deze onderwe- relld moest wel de woonplaats van de duivels zijn. Vol eerbied bad hij tot God en dacht met grote vrees aan het Laatste Oordeel. Als dat net zo erg zou zijn als dit vulkaanspek- takel, zag het er niet best uit.

Kircher was evenwel niet voor een kleintje vervaard. De volgende dag liet hij zich aan een touw zakken in de krater en nam de onderaardse wereld in ogenschouw. Had hij het altijd niet gedacht? Het binnenste der aarde was gevuld met labyrinten van vuur, water en lucht. Hij meen- de een mysterieuze wereld aange- troffen te hebben; een dubbelganger van de bovengrondse wereld, vol berggeesten, spoken en apocalypti- sche dieren.

Wat Kircher in de Vesuvius dacht te hebben gevonden, kan typerend ge- noemd worden voor zijn hele den- ken. Het wereldbeeld van Anathasius Kircher (1602-1680), zo laat de schrijver Anton Haakman zien in zijn vorig jaar verschenen boek over deze geleerde, was er een van ondergrondse verbindingen en mys- terieuze samenhangen. Een onder- aardse wereld waarin alles anders is dan het zich op het eerste gezicht voordoet. Geïmponeerd keken zijn tijdgenoten toe hoe Kircher de raadselen van de wereld ontsluitte. Hij werd alom gezien als een groot

geleerde, een universele denker.

Vondel schreef een lofdicht op hem en Leibniz dacht dat hij onsterfelijk zou worden.

Niets is wat het lijkt. Die gedachte loopt als een rode draad door alle vondsten van Kircher. Hij was een grootmeester in het bereiken van opzienbarende illusionistische effec- ten. Hij bedacht een middel om vij- andelijke legers op de vlucht te ja- gen: 's nachts een vlieger oplaten in de vorm van een draak of een vis die voorzien was van kaarsjes, belle- tjes en het opschrift *IRA DEI* - de Toorn Gods. Wanneer dit monster een tijdje in de lucht had gehangen begon het plotseling vlammen te spuwen. Als dat de vijand niet de stuipen op het lijf zou jagen!

Kircher gaf aanwijzingen voor een systeem van stenen beelden waarbij door akoestische illusie de indruk werd gewekt dat uit de monden ge- luid voortkwam in plaats van uit openingen in de tegenover gelegen wanden. Een van de meest specta- culaire uitvindingen van Kircher was de zogenaamde metaforenma- chine. Met behulp van allerlei spie- gels vond in het gelaat van de toe- schouwer een drastische verandering plaats. Zijn menselijke gezicht ver- anderde in een schaaps-, wolfs-, ezels- of duivelskop.

Volgens Anton Haakman was het Kircher niet zozeer erom te doen de goedgebouwde gemeente een rad voor ogen te draaien, maar eerder om verbanden te leggen tussen uit- eenlopende dingen. Zijn metaforen- machine diende om de wisselvallig-